

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Hoofdredactie: G. H. Waage, Prof. Pieter Willemsstraat 41, Maastricht, Telefoon 3605. Mederedacteuren: Jos. Cremers, Looiersgracht 7, Maastricht, Tel. 2294. Dr. H. Schmitz S. J., Ignatius College, Valkenburg (L.), Telef. 35. R. Geurts, Echt. Penningmeester: ir. P. Marres, Villa „Rozenhof“, St. Pieter-Maastricht, Postgiro 125366 ten name v.h. Nat. hist. Gen., Maastricht. Drukkerij v.h. Cl. Goffin, Nieuwstr. 9, Tel. 2121.

Versijnt **Vrijdags** voor de Maand. Vergad. van het Natuurhistorisch Genootschap (op den eersten Woensdag der maand) en wordt aan alle Leden van het **Natuurhistorisch Genootschap in Limburg** gratis en franco toegezonden. Prijs voor niet-leden f 6.00 per jaar, afzonderlijke nummers voor niet-leden 50 cent, voor leden 30 cent. Jaarl. contributie der leden f 3.50. Auteursrecht voorbehouden.

INHOUD: Aankondiging Maandelijksche Vergadering op Woensdag 3 Nov. a.s. — Nieuwe leden. — Verslag van de Maandelijksche Vergadering op Woensdag 6 October 1937. — A. De Wever. *Barbarea stricta* Andr. — J. P. van Lith. *Anthidium strigatum* Latr. en *Coelioxys alata* Först. — H. Schmitz S. J. *Phoriden* aus Flugzeugen vom Meerestrande, aus Pilzen und toten Schnecken. — W. A. Visser. De stratigrafische verspreiding der Foraminiferen in het Limburgsche Senoon. (Slot). — Robert Leruth. Exploration biologique des cavernes de la Belgique et du Limbourg hollandais. (Suite).

DE MAANDELIJSCHES VERGADERING

zal plaats hebben op **Woensdag 3 Nov. a.s.**
's namiddags te 6 uur precies in het Museum.

NIEUWE LEDEN.

Rector M. Goessens, „Nieuwenhof“ de Bosquetplein, Maastricht; J. C. J. Bongers, Kolonel K. N. I. L. b.d., Hertogsingel 84, Maastricht; J. E. L. Haenecour, Res. Kol. b.d., Gr. Looierstraat 24, Maastricht.

VERSLAG VAN

DE MAANDELIJSCHES VERGADERING OP WOENSDAG 6 OCTOBER 1937.

Aanwezig de dames: Rijk-Pauw, A. Kemp-Dassen, B. v. Itallie en de heeren: Jos. Cremers, Fr. v. Rummelen, P. H. Schmitz S. J., P. Marres, Eug. Kreutzer, W. Prick, M. Kemp, H. Jongen, Br. Christophorus, J. Cremers, M. Momms, Ch. Petit, D. v. Schaik, J. Rijk, J. Maessen, D. v. d. Gugten, W. v. Schaik, G. Caselli, P. Bouchoms, H. Kortebos, J. Beckers, Edm. Nyst, L. Grossier en G. Waage.

De **Voorzitter** toont een fraai gebonden exemplaar van het *Kräuterbuch* van Tabernaemontanus, 1867 gedrukt te Basel. De heer De Wever uit Nuth stuurde dit mooie exemplaar aan 't Genootschap, waarvoor den gever een hartelijk dankwoord toekomt. Verder toont de Voorzitter een 5-tal insectendozen, waarin ondergebracht is de collectie wilde bijen.

De heer **Waage** doet de volgende mededeeling.

In de vergadering van Mei '35, waarvan U het verslag kunt lezen in het Maandblad nummer 6 van 1935, deed ik een mededeeling over het overwinteren van vleermuizen in groote troepen bijeen in een der gangen in den St. Pietersberg. Door de oude litteratuur, daarop opmerkzaam gemaakt, heb ik getracht, of het me zou gelukken sociaal overwinterende vleermuizen waar te nemen. Toen ik dan ook in den St. Pietersberg, dien enorm grooten zwerm vleermuizen aantrof, dacht ik inderdaad hier gevonden te hebben, hetgeen ik zocht. Hoewel het al wat laat in den tijd was voor overwinteren, het was immers in Mei, en de dieren niet in lethargischen toestand bijéén hingen, meende ik deze bezwaren te kunnen ondervangen, door aan te nemen, dat de dieren hun rust nog wat rekten in verband met het niet bepaald aanlokkelijke weer. Bij verdere observatie is nu gebleken, dat de dieren ook daarna nog bijeen bleven en regelmatig terugkeerden. Maar in den winter waren ze er niet meer. Hoe klopte dit nu met het sociaal overwinteren? In de Januari-vergadering van 1937 wees ik hierop (zie verslag in nummer 1 van dit jaar) en zei toen, dat men hier eerder van overzomerer zou kunnen spreken. Daarbij bleef het, tot ik de zeer mooie publicatie van Dr. Eisentraut „Die deutschen Fledermäuse“ 1937 in handen kreeg en daar las over Wochenstuben, kraamkamers.

Wat verstaat men onder kraamkamers?

Kort na het ontwaken uit den winterslaap scheiden de wijfjes zich af en zoeken de wijfjes van één soort een plaats op, waar ze gezamenlijk bijeen blijven en de geboorte van haar jong of jongen afwachten. Mannetjes ontbreken, al vermeldt Eisentraut, dat een enkele maal wel eens een mannetje werd aangetroffen tusschen de vele wijfjes. Ook na de geboorte blijven de wijfjes bijeen

Kraamkamer van Vale Vleermuizen in den St. Pietersberg.

in deze kraamkamer voor de opvoeding der jongen. Eerst daarna wordt het sociale leven opgegeven.

De heer **Waage** toont een exemplaar van de dwergwels, *Ameiurus nebulosus*, gevangen in de Maas. Dr. Redeke was zoo vriendelijk mij hierover het volgende mede te deelen. *Ameiurus nebulosus* onderscheidt zich van den meerval, *Silurus glanis*, behalve door zijn geringere grootte, door het bezit van een tweeden rugvin, een soort vetvin en zijn veel korteren anaalvin, die slechts 17 tot 19 stralen heeft, terwijl dit aantal bij den meerval omstreeks 90 bedraagt. De dwergwels is afkomstig uit N. Amerika en na 1885 naar Europa overgebracht te zijn, ook bij ons hier en daar in vijvers en sommige openbare wateren losgelaten. Eenige jaren geleden ontving Dr. Redeke er een uit de Maas bij Roermond.

Over den Meerval, waarmee de dwergwels verwant kan worden, het volgende.

De Meerval bewoont Oost- en Midden-Europa, is talrijk in het stroomgebied van den Donau, doch zeldzaam in dat van den Rijn. Hij komt in eenige Zwitsersche meren voor, o.a. in het Meer van Constanz, en in Nederland, doch ontbreekt in het tusschenliggende gebied.

Het geïsoleerde voorkomen in ons land is wel heel merkwaardig. Volgens Gronovius (1754) kwam hij in zijn tijd talrijk voor in het toenmalige Haarlemmermeer. Sinds de drooglegging, die in 1852 haar beslag kreeg, wordt de meerval nog af en toe in de aangrenzende wateren gevangen: de Ringvaart, de Kager Plassen, den Westplas bij

Aalsmeer en den Amstelveenschen Poel, tot zelfs in de onmiddellijke nabijheid van Leiden, waar nog onlangs (Sept. 1936) een 65 cm lang exemplaar bij Leiderdorp gevangen werd.

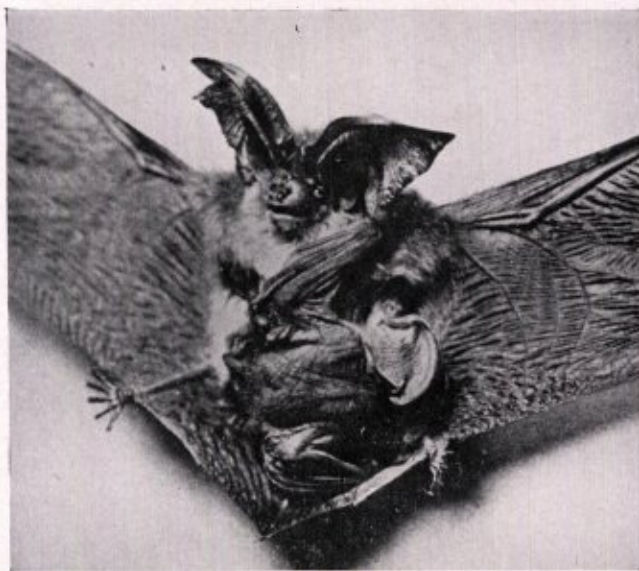
Over de herkomst dezer geïsoleerde populatie loopen de meeningen uiteen. Sommigen (o.a. Max Weber) houden onzen meerval voor een glaciaal-relict; anderen zijn van meening, dat hij in vroeger jaren naar ons land overgebracht en daar gepoot is. Dr. Redeke acht het waarschijnlijker, dat deze visch, hetzij in voorhistorischen, hetzij in vroeg-historischen tijd van Zwitserland via den Rijn tot ons gekomen is, door de vele wateren, waarmee de Rijn oudtijds met het Haarlemmermeer-complex in verbinding stond tot daar is doorgedrongen en er zulke passende levensvoorwaarden (uitgestrekt en tamelijk diep water, overvloedig voedsel en gelegenheid tot ongestoorde voortplanting) gevonden heeft, dat hij er zich tot op den huidigen dag heeft kunnen handhaven.

Het grootste inlandsche exemplaar had zoover mij bekend is een lengte van 1.40 m en bevindt zich in 's Rijks Museum van Natuurlijke Historie, doch volgens sommige auteurs kan deze visch een lengte van 2.5—3.0 m bereiken.

De heer **Kortebos** zegt, dat hij in Augustus een ijsgrot bezocht n.l. die van Dobsina in Tschecho-Slowakije en vraagt, of iemand ook 't ontstaan der ijsgrotten kan verklaren. Pater **Schmitz** zegt, dat hij in „Natur und Kultur” Vol. 7, 1909 een artikel heeft gepubliceerd over „Eishöhlen”.

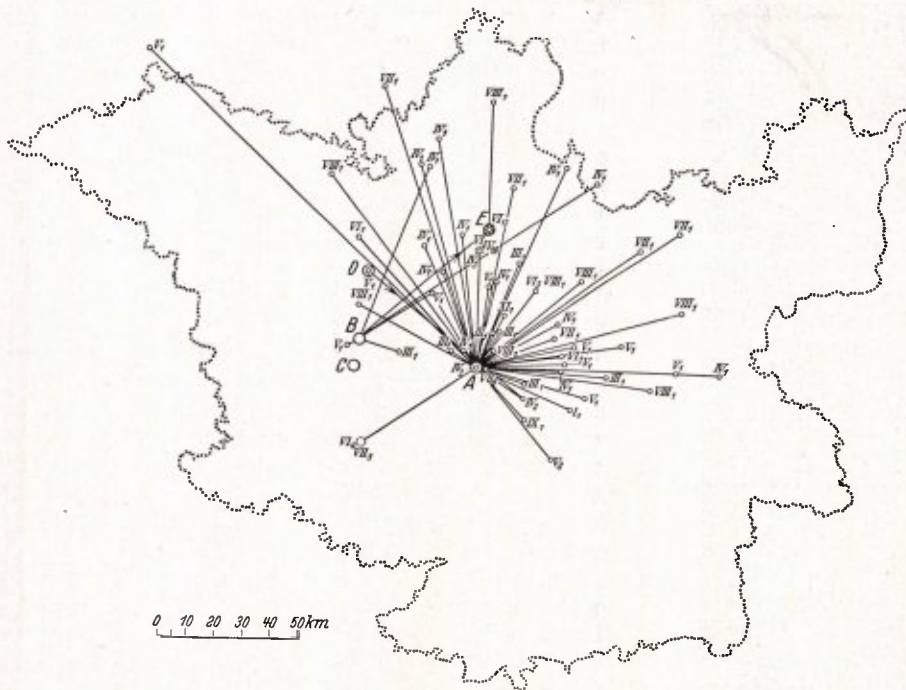
Onder ijsgrotten verstaat men grootere of kleinere, natuurlijke grotten, die het geheele jaar ijs bevatten, ofschoon ze onder de sneeuwgrens liggen. Het aantal dezer grotten bedroeg in 1909 reeds 300. De grootste is de Oostenrijksche „Eisriesenwelt” in het Tennengebergte bij Werfen (Salzburg). De gangen zijn 34 km lang en liggen 1657 m boven zeeniveau.

Alle ijsgrotten zijn zakvormig gesloten ruimten

Grootoorvleermuis met jong.

Trekwegen van in Duitsland geringde Vale Vleermuizen (*Myotis myotis* Borkh.) van de winterkwartieren naar de zomerverblijfplaatsen. Bij de plaats van terugmelding staat de maand en het aantal aangegeven (naar Eisentraut).

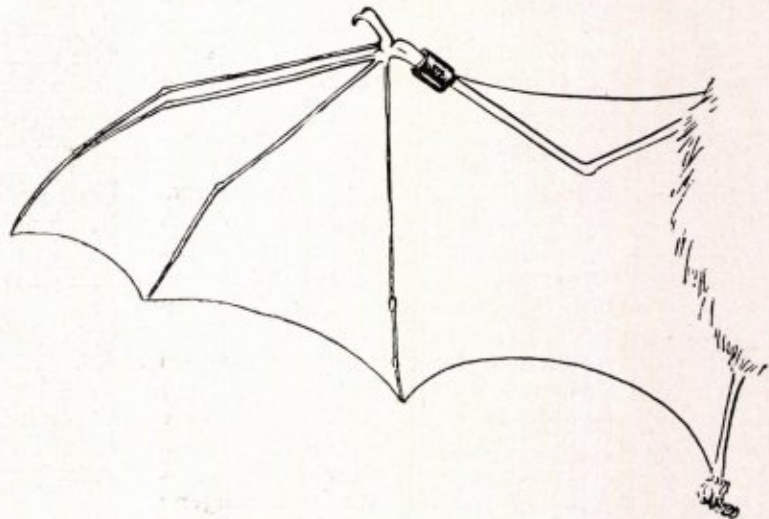
met een oplopenden uitgang. In zulke grotten dringt de koude en soortelijk zwaardere winterlucht binnen, wordt langzaam verwarmd, maar bij een volgende koude-periode vervangen door koudere buitenlucht. Het ijs wordt uit het doorsijpelende water gevormd en neemt vaak vormen aan, zooals we die kennen uit druipsteengrotten.

In den zomer worden deze ijsgrotten vaak bezocht, waarbij temperaturen tot 2°C onder nul worden geconstateerd. Slechts weinigen hebben 's winters ijsgrotten betreden, daar een bezoek aan deze, vaak hoog gelegen grotten, levensgevaarlijk is in dit seizoen. Door opstelling van thermographen kan men toch gegevens verzamelen over de temperatuur in deze, 's winters moeilijk bereikbare, of dan ontoegankelijke, hollen. Girardot en Trouillot hebben zoo in de grot Chaux-les-Passavants temperatuurmetingen verricht. Iedere daling beneden 0°C der buitentemperatuur werd gevolgd door een overeenkomstige daling der grottemperatuur. Van 25 Nov. tot 31 Dec. 1885 gebeurde dit 25 maal, zoodat ook 25 maal een vulling van de grot plaats vond met koude lucht, vaak van -10°C of kouder. Van December tot April was de grottemperatuur steeds onder 0° . Deze binnendringende kou maakt, dat bij aanwezigheid van water, de geheele grot zich met ijs vult. Nog steeds doet 't verhaal de ronde, dat deze ijsgrotten dateeren uit den ijstijd. Hier is echter geen sprake van. Dit wordt reeds bewezen door de volgende feiten.

In 1727 werd alle ijs uit de grot Chaux-les-Passavants weggehaald, maar in 1743 vond men weer groote ijsmassa's in deze grot. Ook kunstmatig ontstane grotten (verlaten bergwerken), kunnen gedurende het geheele jaar ijs bevatten.

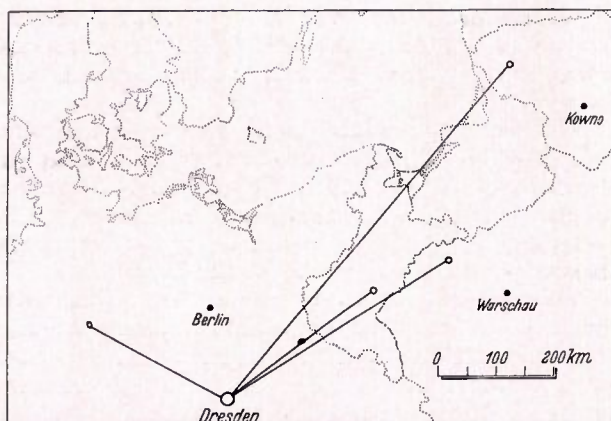
De heer Caselli schenkt aan 't Museum een zeer fraaie collectie uit de hand gekleurde foto's van inheemsche zwammen. Het geheel is een mooie aanwinst van 't foto-archief, dat ons Genootschap bezit en de Voorzitter dankt dan ook den heer Caselli allerhartelijkst. Pater Schmitz toont een aantal vette larven van den Neushoornkever en vraagt, wie wil trachten, de kevers op te kweken. De heer Prick zegt, dat naast veel voedsel, warmte een eerste vereischte is om hier resultaat te krijgen. De heer v. d. Gugten toont een levenden Veenmol, gevangen te Wylré.

De heer Waage spreekt daarna over 't ringen van vleermuizen. Na gesproken te hebben over doel en resultaten van 't ringen van vogels en merken van visschen, waarbij ringen worden getoond, laat spr. een ring zien, zooals deze gebruikt wordt bij vleermuizen-onderzoek door het Zoöl. Museum te Berlijn. In „Die Deutschen Fledermäuse“, boven reeds genoemd en in een recent artikel in „Museum und Volk“ 1937 no. 8, geeft Eisentraut eenige resultaten weer van 't ringonderzoek. Van *Myotis myotis* werden de meeste terugmeldingen verkregen uit een gebied 30 tot 85 km gelegen van de winterkwartieren, hoewel ook terugmeldingen werden ontvangen van plaatsen op 100, 110, 120, 165, 180 en 260 km. *Nyctalis noctiluca*

Plaats, waar de ring wordt aangebracht.

Trekwegen van de, in het winterkwartier te Dresden geringde, Rosse Vleermuizen (*Nyctalus noctula* Schreb.) (n. Eisentraut).

trekt over grotere afstanden. Eisentraut vermeldt terugmeldingen van 280, 310, 375, 460 en 750 km. Voor 't ringonderzoek bleek ook, dat vleermuizen zeer „Ortstreu” zijn, dus terugkeeren naar bepaalde plaatsen. E. vond vele geringde vleermuizen de volgende winters weer terug op dezelfde plaats, waar hij de dieren in winterslaap had geringd. Opmerkelijk is 't volgende. In slaaptoestand werd een vleermuis in de omgeving van Berlijn gevangen, getransporteerd naar Silezië. 't Dier bracht daar zijn verderen winterslaap in een grot door, maar werd den volgenden winter weer in slaaptoestand aangetroffen op zijn oude plaats bij Berlijn.

Pater Schmitz deelt mede, dat hij destijds aan Prof. P. Matschie te Berlijn vleermuizen zond uit Z. Limburg en hierna bericht ontving, dat bij dit materiaal variëteiten waren, die reeds 100 jaar geleden door Temminck werden beschreven, maar sindsdien niet meer werden opgemerkt.

De heer Caselli zegt, dat hij 6 October boven Valkenburg een groot aantal kraanvogels heeft gezien, trekkende in zuidelijke richting. Hij bericht ons verder, dat hij 9 October eveneens boven Valkenburg een troep van 14 buizerden waarnam. De troep trok in Z.W. richting langs den Wilhelminatoren en cirkelde daar, in twee groepen ieder van 7 stuks op 200 m van elkaar, rond.

Ten slotte stelt de heer Waage een aantal vragen over de hamster (Korenwolf). De lezing van Band I „Monographien der Wildsäugetiere”, n.l. „Beiträge zur Biologie insbes. Fortpflanzungsbiologie des Hamsters” van H. Petzsch, bracht spr. op 't idee het volgende vragenlijstje samen te stellen, in de hoop, dat velen hier in Limburg, iets kunnen en willen mededeelen en zoo bijdragen de vele leemten in onze kennis van dit dier aan te vullen.

1. Kent U gevallen, waarin een hamster een mensch of een groot zoogdier (paard, koe) heeft aangevallen?
2. Kent U gevallen, dat een hamster in gevangenschap geheel tam werd en misschien zelfs kunstjes leerde? Was 't een mannetje of wijfje?

3. Heeft iemand waargenomen, dat een hamster, muizen, kikkers, keverlarven, regenwormen ving?
4. Gaat de hamster in Limburg achteruit en zoo ja, kan 't gebruik van kunstmest hierbij een rol spelen?
5. Heeft iemand waargenomen 'n geheel zwarte of witte hamster?
6. Scheidt de hamster in den paartijd geurstoffen af?
7. Wanneer vindt de paring plaats?
8. Wordt één wijfje door meerdere mannetjes in één voortplantingsperiode bevrucht?
9. Hoe groot is 't aantal jongen, dat per keer geworpen wordt?
10. Hoeveel keer werpt de hamster per jaar? Wanneer?
11. Heeft iemand de paring van hamsters waargenomen? Hoe is de paringsstand?
12. Vreet het wijfje meerdere jongen op?

De Voorzitter zegt de eerste vraag te kunnen beantwoorden. Op een avond in Mei, loopend op een landweg te Schinveld, werd spr. plotseling aangevallen door een hamster, die piepend en dan met geopenden muil op hem toe sprong en hem onder de knie trachtte te bijten. Spr. moest zich verweren en trapte hard van zich af, waarbij het dier werd gedood.

BARBAREA STRICTA Andrz.

door

A. De Wever.

H e g i geeft als verspreidingsgebied: N. Europa tot N. Noorwegen en Kola, Engeland, Nederland, de Rijnprovincie en Baden, gematigd N. Azië.

Volgens Rouy, die haar als „forme” van *B. vulgaris* opvat, is ze in Frankrijk foutief opgegeven en steeds verwisseld met den vorm *longisiliquosa* van Barb. rivularis.

Ze werd reeds in de Flora Batava en in de 1e editie van den Prod. Flor. Bat. bij Leiden en voor meerdere plaatsen in Z. Beveland vermeld. Oudemans (Flor. v. Nederl. 1872) betwijfelde deze opgaven. Toch is de beschrijving en afbeelding in de Flora Batava onder No. 1013 wel degelijk van de echte *B. stricta* Andrz. In de 2e editie van Prod. Flor. Bat. 1901 geeft Dr. V u i j c k dan ook, behalve deze oude opgaven nog heel wat groeiplaatsen van later datum, maar voegt er aan toe, dat de planten van Gronsveld in 1892 door v a n V l o t e n vermeld, tot *B. vulgaris* behooren.

De groeiplaatsen genoemd in Prod. d. l. Flore Belge III en suppl. voor Luik en Brabant, hebben alleen betrekking op de variëteit *stricta* van Crépin (Manuel d. l. Fl. Belge ed. 2, 1866) en op *B. stricta* van andere Belgische auteurs, met bijvoeging van „an Andrz.?”

Ook in de nieuwe Catalogus van H a u m a n e n B a l l e 1934, wordt de echte *B. stricta* van Andrz. niet genoemd.

Volgens H ö p p n e r - P r e u s s (1926) is ze in Westfalen en Rijnprovincie zeldzaam, waar ze